

שני מכתבים לוועדת החלוץ של מזכירות הקיבוץ

קובלנקא, 27.7.48

... "זה כבר חודש ימים במרוקו. אי אפשר לספר מהי מרוקו. תרבות כל כך נמוכה, ערבית, אין פה מושגים של נקיון וסדר מינימליים, ולא רק מתוך עוני. אפילו בכתיב שיש בהם די כסף — רבים אינם יודעים מה זאת מיטה (לא נדבר על סדין) וישנים על הרצפה. גם אני נולדתי בצפון אפריקה, אבל לא כאלו ולא כשונים לא ראיתי רמת חרבותית כללית כל כך נמוכה. הנער רקוב עד היסוד מבחינה גופנית ורוחנית גם יחד. כמה עוורים שאחה פוגש ברחוב! זה דבר נורא. ילדים מתהלכים ערומים, לא יודעים מה זאת נעל... אחת גדול של ילדים אינו יודע קרוא וכתוב, כי אין בתי-ספר לכולם. היהודים הולכים לבתי-ספר משלהם (לא כמו בטוניס ואלג'יר בהם בתי-ספר משותף לגויים וליהודים). אין מספיק בתי-ספר, פשוטו כמשמעו, לפעמים יגיע ילד לכיתה א' וילמד קרוא וכתוב רק בגיל 10 או 12. ומכיוון שבגיל זה הוא צריך כבר להתחיל לעבוד, הוא אינו משתמש בזכות החרו שלו להתקבל לבית-הספר ומוותר עליה. (כעת אני מכינה היטב את התהום שהייתה בין המרוקאים והטוניסאים בתקופת הכשרתנו בבית השיטה!). אחוז בין הצעירים שברחו מכאן לצרפת והגיעו להחלוץ כדי להרשם לעליה, אחוז גדול של חולי סיפיליס. כאן יש לכל בחור שני או שלישי גרענת או סיפיליס. ליד אלה ישנה כמונח הבוגרנות העשירה מאד אשר מצפצפת על היהודים ואינה עושה דבר למענם. זהו התהליך הקלאסי, בכל מקום תמצא אותו. אפשר לספר ולספר אבל אני עצמי עוד לא הספקתי לראות את הכל ואני רוצה גם לספר קצת על הנועתנו.

הסניף שלנו הוקם לפני שנתי-בשבע ואנשינו שהתנו המבנה הסניף, הגבעת היחידי בכל מרוקו, בו אחת מרגיש בבית. היו תנועות אחרות כגון הצופים וכו', אבל מאז המאורעות באוזיבא, קיבלו כל התנועות הוראות מאת השלטון להפסיק כל פעולה ציונית או יהודית. היתה אסיפה של כל האחראים והיו חברי שהציעו לחסל את התנועות כי הזמנים אינם נודים לפעולה הינוכית! למעשה כל התנועות הפסיקו את פעולותיהם פרט לשערי עברית ולספורט. אין יותר אסיפות על נושאי ציוניים, אין יותר עונג שבת, רק אצלנו בדרום ממשיכים כמו קודם ובחנאים הרבה יותר קשים. המועדון שלנו: שני חדרים צרים שבהם הלון קטן — כאשר אחת מלמד עברית צריך לסגור אותו — כאשר יש מסיבה כללית לתנועה צריך לשיר בלחש כי הערכים

שגרים יחד עם היהודים ברחוב השכן שומעים. כאשר יוצאים מן המסיבה, צריך לצאת בקבוצות של חמישה. אין לכולם מקום לשבת. לומדים עברית על הרצפה, כותבים במתברת ע" הכרטיים. מסיבה של התנועה היא כמו אמכטית זועה. אפשר כמונח לשכור מועדי אחר, אבל לזה צריך כסף, וכסף הרי אתם יודעים את ערכו כאשר הוא איננו. מהסניף שלנו במרוקו יצאו כבר עשרים וחמישה איש, שבודאי-הגיעו כבר לארץ קבוצה של ערד חמישה עשר איש יצאת עכשיו להכשרה בצרפת. הסניף שלנו הוא ללא ספק היפה ביותר והחזק ביותר בכל צפון אפריקה מבלי שנמצא בו וְלִי גם שליך אחד מארץ-ישראל — ברושה וחרפה לנו שלא שלחנו אף אחד לארץ זו. לו היד אפילו שלית אחד בכל צפון אפריקה הוא היה צריך להצא במרוקו ולא כאלו יד יש פה רצון לדעת וללמוד — חברי התנועה אף פעם לא יהיו גאונם, אף פעם לא יכתבו ספרים ובודאי לא יחברו מנגינות. אבל יהיו אנשי קיבוץ מודים, אנשי עבודה ואנשי הגנה ואנשים בעלי הכרה פועלית — כאן לא קשה להסביר מהי מלחמת המעמדות ומהו הקפיטאליזם. כאן לא קשה לחנך לקיבוץ כי האנשים רג מחכים שיצילו אותם — והבחורים שלנו, יש ביניהם שעישנו וחיי ניוון כעת הם הם שמסבירים לחדשים למה צריך את המים בטויל, ולמה אפילו פועל הסחררוז בעיר אינו שווה להבר קיבוץ שיועד פחות ממנו. לפעמים תענוג לראות באיזו התלהבות תמימה הם קשורים אלינו לקיבוץ המאוחד.

ותמיד אותה השאלה עומדת לפנינו: שאלת המרדניים. יש כמה חברים אשר אפשר להטיל עליהם אחריות, אבל כאשר אתה רוצה לצאת מקובלנקא — עיי הכירה — כדי לסייד בסניפים, אינך יודע איך יהיה הסניף בתקופת הערדך ממנו כאשר אין אנו יודעים את המחורחש כמלחמה כי אין אנו חיים אותה ממש, וקשה לנו לפנות לקיבוץ ולהגיד: "שלחו אנשים". אבל, חברים, רעו לכם ששליח אחד פד כמשך שנתיים, זה קיבוץ נוסף לקיבוץ המאוחד. מבחינת הנוטכיליות, נדמה לי שזה נוטכילי למדי!

חבל שאין מקום לספר על קוריוזים — כל יום אחת מתפלא איך אותה מתקשר יונח לעבדתנו. בני-הבית אננו מלמדת עבדת-לקבוצה-של-עצמם (14) שאינם יודעים צרפתית — יודעים ערבית ולמדו עברית בבית-הספר. אני מסכייה את השיעור אך ורק בעברית כאשר זה קשה מדי אני מתרגמת לצרפתית והמשכיל כיתה מעביר זאת לערבית. באסיפות עם הילדים האלה אנו לומדים בדרך של סיפור ושי שיחה אחרי הסיפור. כאשר התחלתי לעבוד אתם ולשאל אותם שאלות, ענו לי באופן אוטומטי: כי "השם" גור עליהם — היהודים הלכו לגולה כי אכלו חיזר וכו' ההינך בבתי הספר הוא הינך דתי כמונח הרע ביותר. ממלאים אותם דעות קדומות ולא חושבים אפילו לכתן את האהבה לציון לאפיקים חיוביים וקונסטרוקטיביים.

קואבלנקא, 22.12.48
לתבירים שלום רב.

מאד לא נוח לכחוב לכם — אנו חיים בשני עולמות שונים. אני פה בגולה ואתם בארץ-ישראל ולא רק בארץ-ישראל אלא במדינת-ישראל של היום. — מחיצה עמוקה בינינו כי אני שלא חייית שם, איני יכולה לחוש מפה את התמורות של השנה האחרונה, וכל המושגים שהכחתי לפני כן עבר זמנם. הכל נעשה אבסטרקטי מאד בעיני — הכית, הקיבוץ, הארץ. אני קוראת בעתונים שלנו, אני רואה תמונות ואיני תוספת, איני מבינה. נדמה לי — אותה הרגשה אשר הייתה לי לפני עלייתו כאשר הכרתי את הארץ ואת הקיבוץ רק על פי ספרים, על פי סיפורים של שליחים, על פי שיחות וכו'...

אבל צריך למרות הכל להתגבר על זאת ולשוחח על הבעיות שמעניינות אותנו ואתכם. הרבה מרוקאים עזבו את רגביים. עכשיו שמעתי שחלכו לבית ארון להוות גרעין מרוקאי. הדבר אינו מפליא אותי. מרוקאים לא יוכלו לחיות בקבוץ שכבר קיים. זה ענין של רמה. אל תפחדו, לא חזרתי לתורת ההפליה, אבל זו עובדה. אף אחד אינו אשם בכך. נוער שגדל ברחוב משום שלא היו לו לא בית ולא בית ספר. ההרחוב היה מציע לפניו רק לכלוך וניוון, אינו יכול להסתגל רק רגע לחיים אחרים. אינו יכול לקפוח את הקפיצה הזאת. הללו אינם יכולים למצוא סיפוק בקיבוץ, אינם יכולים למצוא בית בקיבוץ. במרוקו אין זה נכון שהעם היהודי הוא עם הספר, מחצית הנוער אינם יודעים קרוא וכתוב ומחצית השניה גם היא אינה יודעת הדבא ואינה מתעניינת בספר. ואיך יהיו בקיבוץ? איך יבינו שאחרי הצלצול שמודיע על הפסקת העבודה, הקיבוץ ממשיך בחיי חברה, בחיי תרבות? — אם אנו רוצים שנוער מרוקאי יבוא אלינו אנו צריכים להותם למפעל מכיר אשר דורש כוחות עצומים ועקירת הבורות מקיבוץ.

חברים, אני מבקשת מכם לא לחיות באשליית. אל תחשבו שאתם יצאתם ידי חובתכם כאשר אני יושבת פה. אני איני אלא אפס, זה כאילו אין אף אחד פה. אין זו התקפה של צניעות או של מצב רוח אבל זה ככה. עם כמה נוער אני יכולה לבוא במגע ומה כוחי קול ההרגלים, מול תורשת הדררות?

אין יאוש בלב, אבל ישנה הכרה שאני טיפה בים. אם נשתמש בהשוואות — מה תאמרו ל'הייתי דפא' הייתי במרוקו הייתי צריכה לטפל בכל החולים? בפגישת השליחים האחרונה (13.12.48 — 11) החלטנו, שלאבא נטפל בנוער יותר צעיר, יותר רך ונתון להשפעה ולחינוך. התלטה כיו נידונה לכלולן. זה ברבאוי, אבל אין ברירה אחרת. אין אנו יכולים לשחק בחינוך נוער בוגר אשר לא יישאר בקיבוץ ואנו יודעים שעלינו לעשות דפ' שני: לחפש חוגים אחרים שיכללו להיות שכבה מדרגית. לשקט יותר בעבודה השחורה, היום זימית ולראות את האינטרס ההיסטורי והרחוק של התנועה, זאת-אומרת יציאת קאורים של פעילים.

אני מבינה שלא היה דרך אחרת מאשר לשלוח את המרוקאים האלה לבית ארון בתור גרעין עצמאי, אבל ספק אם יזויקו מעמד, אין בהם כוח לשאת מפעל כזה.

ולפנינו ניצבת הבעיה: מה לעשות כדי להוציא אל האור גרעיני כוח מתוך הנוער המרוקאי?

בזמן האחרון אני שואלת את עצמי מה זה קיבוץ המוני? האם זה אפשרי, האם זה לא רק תיאורית יפה שאינה ניתנת להגשמה? איך להקים תנועה המונית, כאשר אין לנו כוח אפילו לחנך מתי מעט? למה סחם להפריע פרוח ולהקרין הכחות שמצמצלות כה יפה?

נכון שאנו פותחים את ביתנו לכל נוער, לכל השכבות, אין אנו מבדילים בין משכיל לפועל, אין אינטלגנטי לבור, אנו מחנכים לנכונות לקיבוץ. נכונות לפועל, וכל אחד לפי יכולתו המקסימאלית. אבל האם די בזה להגיד שאנו קיבוץ המוני? איפה הדמונים שלנו? המונים כאמם יוצאים ממרוקו, אבל כמה מכין אלה הכיור את התנועה וכמה מהללו שבאו מתוך התנועה החזיקו מעמד חצי שנה בקיבוץ? התהליך המהפכני הזה של הפיכת בורים ופרימיטיביים מושפעים מתרבות מגוונת לאנשים בעלי הכרה, הוא בודאי תהליך ארוך מאוד. לא איש אחד או שניים יצליחו לזרו אותנו, זה ברור. רמות קיבוצנו היא בודאי דמות החברה העתידה על-פי יסודותיה המודיעים וכו', אבל אין אנו יכולים להסתפק בתאוריה הזו. צריך לקדם את התהליך, צריך לזרו אותו כי ביתניים אחרים תופסים עמדות וקל להם כי אינם דורשים שום מהפכה פנימית. לאחרים אני מתכוונת: להמרחי: הפשיסטים וכו'. יש מלחמה קשה עם המזרחי פה. אין לנו בכלל מלחמה איריאולוגית. כי אין להם תנועה פה, אין להם קאורים, אין להם שום כוח ממשי. אבל יש כמה בוגרים אשר מפחדים ממני פחד מוות. מפחדים מהשפעתו על הנוער. אומרים שאנשי דרוו ושליחים הם אנשים עצומים, מלהיבים את הנוער וזו הסכנה הגדולה ביותר. עושים את כל המאמצים כדי להיפטר ממני. במרקש מסרו אותנו למשרדה והיה עסקה שם בתקירות אודות שליחה קומוניסטית שמלמדת דיקטורים (!!). בקואבלנקא למי שרוצה לשמוע ולמי שאינו רוצה, שאני שולחת המוני אנשים לארץ ושצריך לפנות אלי. התחבולה היא מוצלחת מאוד כי לא נאה להם ללכת פה למשרדה ולהגיד: "בבקשה תסלקו אישה זו שאינה לפי הכיוון הפוליטי שלנו". אז עושים את הכל כדי שהפרסומים האלה יגיעו לאנשים מסויימים ושיבואו לחקור את מעשי פה.

דיבכשו להסתלק.
אל תכיר עכשיו מה שמספריים עלי, שאני קומוניסטית, וזה וכו'. כל שליח בודאי נפגש באותן התופעות של איבה ובידוד. אני צריכה להוסיף ולספור כמה "נעים" לחיות פה כאשר אין נפש חיה שאפשר לדבר עברית איתה, כאשר אין מקום שיכול להיחזק אפילו מרחוק — לביתנו.

אני רוצה להרגיש את הצורך בשליחים נוספים. באמת: נמאס! אחרי הכל... זה אנו העמק הפרטי שלי או של מישוה אחר, זה עסקו של הקיבוץ כולו: אתם מבינים יפה שעבודתו של איש אחד לא יכולה לענות על כל הצרכים והדרשות:

בפגישתנו שותתנו ארוכות על ענין הקיבוץ הדתי. בעצם היה ריכוז רק עם משה רימון, כי כולנו בדעה אחת: אין לדבר על קיבוץ דתי מתוך שתי סיבות עיקריות: א. הדת פה אינה הדת כפי שאתם מתארים לעצמכם, אלא מצטמצמת במושגים

מפגרים, דעות קדומות וכו'. אם נדבר על הקיבוץ כדתי אננו נמצע את תהליך התאפסות וההשתתרות מהומגשים האלה ובמקום לתנן אנו נשמור על גלותיות. כוונות קונטרסטיביות.

ב. לא ימצא בצפון אפריקה כולה גרעין של אנשים דתיים אשר יוכל להיות גרעין קיבוצי עצמאי. או שהאנשים האלה יהפכו ללא דתיים, או שלא יוכלו להגשים את היעיון הקיבוצי מתוך שלא היתה בהם מהפכה פנימית (אל נדבר על בעיות אחרות כגון תוספת גלויות דתיות אחרות, בעיות של בחירות ובעיות אחרות שאי אפשר לפתור בצורה אובייקטיבית).

הפתרון היחיד הוא שהגרעין הצפון אפריקני השני יעשה ניסיון של שני מטבחים. חשוב שכתנועה אנו לא נתנן על יסוד אשליות כמו שזה היה במשך כל השנים האחרונות. עד לפני שליוחננו זו, חמיד הסתירו את האמת מפני החברים. סיפרו שברגבים ישנה כשרות אחידה וכו', וכאשר האנשים באו, ראו שיש שני מטבחים וכו' וכמוכן לא יכלו להסכים לחיות בצורה כזו. אבל אם כבר פה נשחול לעקור את כל הגלותיות שבהם, לא נספר להם מעשיות על המציאות הארץ-ישראלית, יתכן שהדבר יצליח.

אני מסימת את מכתבי בוהרגשה שלא אמרתי כלום. שרק רפרפתי על הדברים ושהו לא מספיק. אבל אם לא אשלח אותו לא אכתוב אחר יותר מוצלח. מכתביכם מאד מאד חשובים לנו (מכתבי של א': פיאקוב). אנו מקבלים אותם בקביעות. האחרון שקיבלתי (על מתנת הקיבוץ האחרונה) העביר אותי גבולות וחומות והיה נדמה לי שאני משתתפת כמועצה, שומעת את הנואמים, נוכחת בוויכוחים. אין הרבה רגעים כאלה. כבר עשרה חרשים עברו ונדמה לי שלא התחלתי לעבוד, שלא עשיתי כלום. ונדמה לי שאף פעם לא תגיע שעת השיבה ארצה, אבל זה לא נורא. לו הייתי מקבלת מכתבים לעתים יוחר קרובות, לו הייתי רואה את משפחתי שיושבת במרחק של 2000 ק"מ ממני, היה בוודאי הרבה יותר טוב, אבל מה לעשות? כאלה הם החיים.

אל תתפלאו אם המכתב הזה לא דומה למכתב של שליח — קשה מאד לכתוב לכם, אי אפשר לבטא המון דברים. רק אל תפקפקו בנאמנותם של אלה אשר אינם כותבים כל חדש או חדשים, ורוחות עם קודים אדומים וכתולים, סעיפים וכו'.

אברהם צרפתי

מתוך מכתבים לוועדת החלוץ

אלג'יר, 10.8.48

כעת אני כותב לכם מהסמינר. נדמה לי שאחרי ככתבו לכם עליו לפני. אני רוצה להביע לכם את הדוגשתי, את הערכתתי, אם כי אני אחר ממבצעי הסמינר-הצפון אפריקאי הזה. הסמינר מונה 35 תבדים מכל הארצות בצפון אפריקה נמצאים בקביעות ארבעה מדריכים ושליחים: אפרים צורף, נהיה, רבקה כשרן ואני. רחל הצטרפה להשאר במרוקו בכדי לא להשאיר את תנועתנו החדשה ללא מרידן זמן רב. הסמינר מתקיים בחורשת אורנים על יד חוף הים והנוף היפה, במקום משותפים לאינטנסיביות העבודה, מוסקי הוי מיוחד המקרב אותנו לארץ, לחיים משותפים. על תכנית הסמינר לא אאריך מלים, כדאי כבר קיבלתם אותה. רוצה אני רק להרגיש שלפי הקצב שאנו הולכים בו עכשיו, נגשים אותו בשלמותו וזה יהיה חשוב. בסמינר שבו נפגשו חברים שונים, בעלי חינוך שונה, ומנטליות שונה יש בכל ואת קשר עמוק בין האנשים והוא קשר של תנועת דרוך-צפוני ציון. ושוב היה לי בעיקר אחרי בשלוננו עם החברים המרוקאים בבית הנחיתות שליחה חמיד את ממורקו שבאו לסמינר זה: חברים בריאים בלי רגש הנחיתות שליחה חמיד את החברים ההם. חברי תנועתנו בכל מאת האחרים וטוב להכיר אותם, להרגיש אותם, להיות בטוח שזה המשך תנועתנו בטונים ובאלג'יר. שזה המשך שיש לו עתיד גדול. עוד מעט והסמינר ייגמר ונקיים את ועידתנו החמישית. אני חושב שאחרי הפילוג בטונים נצטרך הרבה להוביל במלים אלא שיהיו בעיקר החלטות קונקרטיות ומעשיות מאד. טוב שזה יהיה כך, די לנו בוויכוחים ורוב דיבורים שהחרגו להם בשנים הקודמות. אחרי הועידה אהזור לטונים ואמשיך בעבודתי הרגילה. משם אכתוב לכם שוב על עבודתי בטוניסיה, אם כי כבר כתבתי לכם במפורט, פעמים. אני רוצה לסיים את מכתבי בשני דברים: ענין חזרתנו של אלפבט-שגשג-החליט שאחרי שנתים של פעולה הוא צריך לחזור. אבל הואם הקיבוץ חושב על מי שיחליפו? חברים, אני יודע את המצב בארץ. אני מבין מרוע משה ריכמן לא יוכל להגיע, אבל אני גם יודע שאחרי שאלפרד יסע אני אהיה בטונים, רחל במרוקו. רבקה כאלג'יר ואין זה יכול להספיק, כי עד כה רבקה לא למדה צרפתית וקשה לה לפעול בצורה כזאת בתנועה החינוכית. חוץ מזה — אם אנו רוצים לשפל בכל הסניפים הצומחים עכשיו בשלש הארצות הרי תבינו שאין די שליחים לכל זה אפילו אם הם רוברי צרפתי. וכן תברם, למרות כל המעמסה שלכם, אתם מוכרחים לדאוג לנו, כי צפון אפריקה זו ארץ בתולה ועליכם ועלינו לשמור שתשאר מקור עליה גדולה לקיבוץ. חברים, רציתי לכתוב על עליית קבוצתנו להתיישבות, על שמחת הגדולה וגם על שלא השתתפתי בשלב האחרון והעליון של הגשמת רעיוננו — יצירה צפון אפריקאית. חברים בחבו לי, אני זקוק לזה! שלום לביתי הגדול.

שליחות לגולה 1945-1948

(989)

יד שבנקין
בית לוחמי הגיטאות
הוצאת הקיבוץ המאוחד